

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПРИКЛАДНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему: «Ставлення до домашніх тварин та зв'язок з природою як предиктори суб'єктивного благополуччя»

Студентки 4-го курсу групи ПС-41
Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми
«Психологія» за спеціальністю 053-ПСИХОЛОГІЯ

Рябухи Катерини Олександрівни

Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент, професор ЗВО Кряж
І.В.

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____

Кількість балів _____

Члени комісії: _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Харків 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ДОМАШНІХ ТВАРИН, СУБ'ЄКТИВНИМ БЛАГОПОЛУЧЧЯМ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЄЮ З ПРИРОДОЮ	5
1.1. Психологічні детермінанти суб'єктивного благополуччя особистості .	5
1.2. Взаємозв'язок між ставленням до домашніх тварин та психологічним благополуччям.....	10
1.3. Концептуалізація феномену ідентифікації з природним середовищем	12
Висновок до розділу I	16
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ СТАВЛЕННЯ ДО ДОМАШНІХ ТВАРИН, СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЄЮ З ПРИРОДОЮ	18
2.2. Опис вибірки та процедури дослідження	18
2.3. Методи дослідження	19
2.4. Результати емпіричного дослідження	20
2.4.1. Результати кореляційного аналізу.....	22
2.4.2. Результати порівняльного аналізу.....	26
2.4.3. Результати регресійного аналізу	31
Висновок до розділу II	34
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	38
АНОТАЦІЯ	41

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні в нашому суспільстві зростає інтерес до взаємозв'язку благополуччя з домашніми тваринами, адже вони можуть суттєво впливати на емоційний стан людини. Важливою є саме роль улюбленців, оскільки вони стали неодмінною частиною в житті багатьох людей. Саме завдяки взаємодії з домашніми тваринами може знижуватися рівень стресу та покращуватися загальний стан здоров'я. Також варто зауважити, що цей зв'язок може бути пов'язаний з сприйняттям природи, адже суб'єктивний зв'язок з природнім середовищем може виступати одним з основних факторів, які сприяють розвитку позитивного ставлення до домашніх улюбленців та вищому рівню суб'єктивного благополуччя.

Проте наразі ця тема залишається недостатньо вивченою в українській психології, що підтверджує її актуальність. Тому є необхідність досліджень того, як можуть бути пов'язані суб'єктивне благополуччя, ставлення до тварин та пов'язаність з природою.

Метою є вивчення зв'язків між ставленням до домашніх тварин, суб'єктивним благополуччям та психологічним зв'язком з природою.

Завданнями дослідження є:

1. Провести теоретичний аналіз понять «суб'єктивне благополуччя», «ідентифікація з природою».
2. Проаналізувати зв'язок між ставленням до тварин та суб'єктивним благополуччям.
3. Дослідити кореляцію між зв'язком з природою та суб'єктивним благополуччям.
4. Визначити, чи є ставлення до тварин та зв'язок з природою значущими предикторами суб'єктивного благополуччя.

Об'єктом дослідження є чинники суб'єктивного благополуччя.

Предметом дослідження є ставлення до домашніх тварин та ідентифікація з природою як потенційні предиктори суб'єктивного благополуччя.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що позитивне ставлення до домашніх тварин та ідентифікація з природою мають позитивний зв'язок із суб'єктивним благополуччям.

Методи дослідження:

- теоретичні методи дослідження : синтез, аналіз та узагальнення інформації;
- емпіричні методи дослідження: «Шкала задоволеності життям», «Шкали позитивних і негативних переживань» (Scale of Positive and Negative Experience, SPANE) (SPANE), Лексингтонська шкала прив'язаності до домашніх тварин (LAPS, Garrity, Johnson, Stallones, 1992), графічна шкала «Включення природи в «Я»» У. Шульца, «Шкала пов'язаності з природою».

Опис досліджуваних: 3 групи респондентів віком від 19 до 24 років (20 осіб в кожній групі), що мають домашніх тварин, ті що не мають та ті в кого були домашні тварини, але наразі не мають.

Практична значущість роботи:

На нашу думку, результати цього дослідження в майбутньому можуть бути використані для більш глибокого розуміння впливу домашніх тварин та пов'язаності з природою на суб'єктивне благополуччя. В подальшому це можуть бути лонгitudні дослідження впливу спілкування з тваринами на здоров'я або вивчення нейробіологічних процесів, які відбуваються під час взаємодії з улюбленцями. Крім цього, результати дослідження можуть бути використані для розробки інтервенцій, які спрямовані на покращення загального благополуччя. Це може бути розробка рекомендацій для психологів, які використовують анімалотерапію в своїй практиці.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО ДОМАШНІХ ТВАРИН, СУБ'ЄКТИВНИМ БЛАГОПОЛУЧЧЯМ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЄЮ З ПРИРОДОЮ

1.1. Психологічні детермінанти суб'єктивного благополуччя особистості

Концепція благополуччя в останні роки здобула значну увагу, навіть попри те, що має велику історію в психологічних дослідженнях з давніх часів. Наразі існує кілька значних підходів, які зосереджують свою увагу на двох аспектах – на відчутті благополуччя як суб'єктивного показника, або на переживанні благополуччя як особистісного стану.

Перший підхід фокусується на гедоністичних показниках, тоді як другий - на соціальному порівнянні. Однак слід зауважити, що ці підходи мають спільні риси, насамперед розуміння благополуччя як оціночної категорії. Це означає, що благополуччя розглядається як певний тип оціночного ставлення індивіда до умов свого життя. Теоретично першоосновою для формування такого ставлення слугують різноманітні особисті потреби, а рівень задоволення потреб є основним емпіричним показником суб'єктивного благополуччя. Проте численні дослідження переконливо продемонстрували, що рівень задоволення потреб слабо корелює з суб'єктивним відчуттям задоволеності життям, благополуччям і щастям [4].

Ці висновки фактично ставлять під сумнів початкову теоретичну модель прямого зв'язку між благополуччям і станом задоволеності особистих потреб. Це свідчить про те, що переживання благополуччя не може бути зведене до емоційно-оціночного стану індивіда, а має розглядатися в ширшому контексті культурно-психологічних конструктів особистості [4].

З початку 20-го століття увагу дослідників привернула тема позитивного психологічного функціонування.

Перший дослідник, який запропонував поняття «суб'єктивного благополуччя» був Едвард Дінер. В своїх дослідженнях він описав його склад через такі компоненти як задоволення, приємні емоції та неприємні емоції.

Об'єднавши ці складові Е. Дінер вивів єдиний показник - суб'єктивне благополуччя. Сам автор відзначає, що тут йдеться про когнітивну та емоційну складові сприйняття. До першої Дінер відносить інтелектуальну оцінку задоволеності різними сферами життя, до другої - наявність поганого чи гарного настрою [2].

Серед всіх дослідників у сучасній психології та соціології, Едвар Дінер досліджував з більшою деталізацією саме складові суб'єктивного благополуччя. Він розглядав добробут як складний конструкт, що включає не лише рівень задоволення, а й емоційні аспекти та когнітивну оцінку різних аспектів життя.

До першого компоненту Дінер віднес задоволення. Він описав його як стан задоволення життям в цілому, а також конкретними сферами, такими як сім'я, робота, соціальні відносини та інші. Дінер вважав, що рівень задоволення є важливим показником суб'єктивного благополуччя, і цей компонент відображає, наскільки людина відчуває себе щасливою та задоволеною у своєму житті.

Другий компонент, на якому зосереджувався Дінер - це приємні емоції. До яких входять радість, насолоду, екстаз, спокій та інші позитивні емоції, які виникають у людини у повсякденному житті. Дінер вважав, що наявність цих приємних емоцій є важливим компонентом суб'єктивного благополуччя і може бути показником її якості [17].

Неприємні емоції – це третій компонент, який був визначеним автором. Це включає стрес, тривогу, смуток, розчарування та інші негативні емоції, які можуть виникати у людини. Ці емоції також мають велике значення для суб'єктивного благополуччя, оскільки їхня наявність може негативно впливати на загальний ступінь щастя та задоволення життям.

Всі ці аспекти суб'єктивного благополуччя поєднуються, створюючи єдиний показник, який відображає загальний стан задоволеності та емоційний стан людини. Розуміння цих компонентів дозволяє отримати більш повне

уявлення про те, як людина сприймає своє життя та світ навколо себе, що є важливим аспектом для розуміння та поліпшення якості життя [8].

Феномен суб'єктивного благополуччя був описаний Н. Бредбурном, в якому він оперує ознаками, що відображають стан суб'єктивного відчуття загального задоволення або не задоволення життям [7].

Варто звернути увагу, що суб'єктивне благополуччя складається з кількох взаємопов'язаних компонентів:

1. Соціальне благополуччя - задоволеність людини своїм соціальним становищем, міжособистісними стосунками та статусом у найближчому соціальному оточенні, а також почуттям спільності;

2. Духовне благополуччя - відчуття причетності до духовної культури суспільства;

3. Розуміння та переживання мети життя;

4. Наявність віри, серед інших факторів;

5. Фізичне благополуччя - позитивний фізичний стан, тілесний комфорт, відчуття здоров'я та фізична життєздатність;

6. Матеріальне благополуччя - задоволеність фінансовими аспектами свого існування, відчуття достатнього матеріального забезпечення, стабільна фінансова безпека;

7. Психологічне благополуччя - гармонія психічних процесів і функцій, відчуття цілісності, внутрішньої рівноваги, особистісна гармонія, відповідність між життєвими цілями та можливостями.

Незважаючи на те, що сприйняття власного благополуччя або благополуччя інших ґрунтується на об'єктивних критеріях, таких як успішність, показники здоров'я, фінансова стабільність та інші аспекти, на переживання благополуччя також значною мірою впливає розуміння людини себе самої та навколишнього світу. Ці установки діють через суб'єктивну оцінку та сприйняття.

Тож, можемо сказати, що суб'єктивне благополуччя особистості є складним психологічним феноменом, що можна визначити за допомогою

сукупності внутрішніх або зовнішніх чинників. Важливо зазначити, що основну роль у його формуванні відіграють психологічні детермінанти, які впливають на рівень задоволеності життям, емоційний баланс та когнітивну оцінку власного існування. Згідно з дослідженням Росс, Еймана та Кішук, ці детермінанти можуть бути поділені на когнітивні, емоційні та соціально-психологічні аспекти. Пропонуємо розглянути кожен з них більш детально.

Когнітивний компонент суб'єктивного благополуччя пов'язаний із процесами соціального порівняння та оцінки власних досягнень. Як зазначають дослідники, відносна депривація є ключовим механізмом, що впливає на суб'єктивне благополуччя. Вона виникає внаслідок порівняння власного становища з реальним чи уявним становищем інших людей, що може спричинити як підвищення, так і зниження рівня задоволеності життям. Якщо особистість сприймає себе успішною у порівнянні з референтною групою, це підвищує її суб'єктивне благополуччя, тоді як негативне порівняння може призводити до відчуття несправедливості та фрустрації.

Емоційна складова суб'єктивного благополуччя визначає загальний афективний фон життя особистості. Тут варто зазначити, що в регуляції благополуччя відіграють важливу роль значення позитивних і негативних емоцій. Високий рівень позитивних емоцій, таких як радість, задоволення, подяка, сприяє підвищенню загального рівня благополуччя, тоді як домінування негативних емоцій (тривога, страх, гнів) може знижувати його. При цьому емоційна стійкість особистості відіграє значну роль у здатності підтримувати стабільний рівень суб'єктивного благополуччя, незважаючи на життєві труднощі.

Значний вплив на суб'єктивне благополуччя мають соціальні взаємодії та міжособистісні відносини. Підтримка з боку значущих інших, соціальне схвалення та інтеграція в групу є важливими чинниками, що сприяють підвищенню благополуччя. Люди, які відчують себе прийнятими та підтриманими у своєму соціальному середовищі, частіше повідомляють про вищий рівень задоволеності життям. Водночас соціальні конфлікти, ізоляція

та відчуття несправедливості можуть значно знижувати рівень суб'єктивного благополуччя [21].

Окрім цього, слід зауважити, що існує великий перелік чинників, що провокують позитивні або негативні переживання людей. Але в великій кількості підходів встановлюються характеристики та стратегії життєдіяльності людини, яка приймає ідею благополуччя як базову цінність свого існування. Однак дослідники практично не приділяється уваги світоглядно-смісловим, ціннісним детермінантам картини світу особистості, які впливають на її суб'єктивне благополуччя, не вивченим залишається ставлення особистості до свого життєвого середовища як чинника переживання благополуччя. Екологічні проблеми також загострюють питання впливу ставлення до стану довкілля на переживання людиною благополуччя. Саме ці питання зумовили необхідність дослідження еколого-психологічних детермінант суб'єктивного благополуччя особистості [4].

Тому в нашому дослідженні ми зосередимо нашу увагу саме на такі компоненти як суб'єктивне благополуччя, ставлення до домашніх тварин та ідентифікація з природою. Вивчення зв'язку між суб'єктивними благополуччями, ставленням до домашніх тварин та ідентифікацією з природою має кілька важливих причин.

По-перше, вивчення цих взаємозв'язків дозволяє краще зрозуміти складні механізми впливу природи та тварин на суб'єктивне благополуччя людини та сприяти розвитку більш гармонійних відносин між людьми та довкіллям. Адже відчуття єдності з природою може суттєво покращити рівень суб'єктивного благополуччя. Крім цього, вивчення ставлення до навколишнього середовища та домашніх тварин може сприяти розвитку екологічної свідомості, що в свою чергу може призвести до більшої відповідальності за збереження природи та захисту тварин.

По-друге, через взаємодію з домашніми тваринами та природою може розширити соціальні взаємини та підтримку, що суттєво впливає на рівень суб'єктивного благополуччя людини.

Домашні тварини можуть бути суттєвим чинником психологічного благополуччя людини. Взаємодія з ними може зменшити стрес, підвищити рівень окситоцину та забезпечити нервову підтримку, що позитивно впливає на суб'єктивне благополуччя. Ідентифікація з природою та відчуття єдності з нею можуть суттєво підвищити рівень суб'єктивного благополуччя. Люди, які відчувають сильний зв'язок з природою, часто мають вищий рівень задоволеності життям та нижчий рівень стресу.

Отже, вивчення цих факторів може розширити розуміння суб'єктивного благополуччя та відкрити нові перспективи для його покращення на індивідуальному та суспільному рівнях.

1.2. Взаємозв'язок між ставленням до домашніх тварин та психологічним благополуччям

Наразі в суспільстві зростає інтерес до зв'язку суб'єктивного благополуччя та ставлення до тварин. Було визнано, що домашні вихованці чинять великий вплив на емоційний стан людини та рівень стресу. Зокрема, домашні улюбленці стали важливими супутниками повсякденного життя багатьох людей. Як зазначали деякі дослідники, такі як Дж. Серпелл та Е. Фрідман і Х.Сон, взаємодія домашніх тварин та людей позитивно впливає на емоційну складову особистості, загальний психофізичний стан та т.д. [18].

Тут важливо зазначити, що зв'язок між наявністю домашнього улюбленця та суб'єктивним благополуччям є складним і багатогранним. Вихованці можуть суттєво впливати на психічне здоров'я, наприклад, забезпечувати емоційну підтримку, покращувати загальне самопочуття або навіть знижувати рівень стресу. Далі пропонуємо більш детально розглянути вплив, який можуть здійснювати домашні улюбленці на своїх власників.

Емоційний зв'язок, що формується між людиною та її улюбленцем є однією з основних причин позитивного впливу ставлення до домашніх тварин. Деякі дослідження підтверджують, що наявність тварини-компаньйона сприяє почуттю підтримки та захищеності, а також допомагають впоратися з відчуттям самотності [20].

Крім емоційної складової, важливим аспектом для покращення стану людини мають буденні дії, які спрямовані на догляд за вихованцем. Наприклад, володарі собак мають більше прогулянок на свіжому повітрі, що мають позитивний вплив як на фізичний, так і на емоційний стан людини.

Вплив домашніх вихованців може бути також зумовлений низкою біологічних факторів, таких як рівень гормону кортизолу. Було помічено, що власники тварин, які часто проводять час разом зі своїми улюбленцями мають нижчий рівень гормону кортизолу, що напряду знижує стрес [19].

Отже, можемо підсумувати та сказати, що наявність домашніх тварин відіграє важливу роль у психологічній підтримці, а також позитивно впливає на фізичну активність людини, що в підсумках створює умови для загального покращення якості життя.

Також такі дослідники як МакКоннелл та ін. в своїх роботах зауважили, що господарі домашніх улюбленців мають кращі показники соціальних навичок та самооцінки, що може бути обумовлено тим, що наявність вихованця надає власнику почуття відповідальності та емоційну підтримку. Крім цього, домашні тварини часто можуть виступати як джерело безумовної любові та прийняття, що може виступати як терапевтичний ефект для їхніх господарів. Дослідження Уеллса показало, що взаємодія з тваринами може значно знижувати рівень стресу, тривожності та депресії. [24].

Також взаємодія з тваринами може позитивно впливати на фізичне здоров'я власників, наприклад, Серпелл в своїх дослідженнях виявив, що наявність домашнього улюбленця може знижувати ризики серцево-судинних захворювань та високі показники артеріального тиску [22].

Окрім вище зазначеного, потрібно зосередити вашу увагу на тому, що в залежності від виду тварини, особистості власника та якості взаємодії між ними, ефект, який вони здійснюють на свого власника може варіюватися. Наприклад, це може проявлятися таким чином – власники собак можуть отримувати більше фізичних навантажень через необхідність прогулянок, тоді

як господарі котів можуть отримувати переваги від спокійної присутності тварини вдома [18].

Отже, можемо підсумувати та зробити висновок, що в сучасному світі існують дослідження, які переконливо демонструють, що володіння домашніми тваринами може мати комплексний позитивний вплив на фізичне, психологічне та соціальне благополуччя людей. Це підкреслює важливість розуміння та підтримки здорових відносин між людьми та їхніми домашніми улюбленцями. Можемо виокремити наступні аспекти, які позитивно впливає наявність домашнього улюбленця.

По-перше, це емоційна підтримка та можливість мати чудового компаньйона, який може допомогти поборити відчуття самотності. Взаємодія з домашніми тваринами забезпечує постійне спілкування та безумовну любов, що сприяє покращенню соціальної взаємодії та зниженню відчуття ізоляції.

По-друге, взаємодія з домашніми тваринами може суттєво знижувати рівень стресу та тривоги.

По-третє, догляд за вихованцем також може також позитивно впливати на їхніх власників, розвивати відчуття відповідальності та мети життя. Наявність домашніх тварин часто стимулює фізичну активність, наприклад, прогулянки з собаками, що позитивно впливає на фізичне та психічне здоров'я людини.

1.3. Концептуалізація феномену ідентифікації з природним середовищем

Перед тим як розглянути ідентифікацію з природним середовищем як один з можливих предикторів суб'єктивного благополуччя, пропонуємо зупинитися саме на понятті та детальніше розглянемо його.

Якщо розбирати етимологію слова "ідентичність", то можемо побачити, що воно поєднує у собі два значення: перше — тотожність особі самій собі, друге — виняткова однаковість із кимось або чимось, у цьому випадку. Тобто, ідентичність — це співвіднесеність когось (що має буття) з самим собою у

зв'язку із власною змінністю, мінливістю. Вона постає як спосіб збереження форми того або іншого суб'єкта в часі та просторі [16].

Поняття ідентичності та ідентифікації можемо також побачити в роботах З. Фрейда. Він визначає ідентичність як самоутотожнення людини з особистостями, які є значущими, які виступають деяким взірцем для самої людини. Основним мотивом для такої ідентифікації слугує страх втратити любов та страх перед покаранням.

Якщо розглядати ідентичність за Л. Нагорної, то можемо помітити відмінність в погляді Фрейда. Дослідниця позначала цей термін як культурна норма, яка відображає реакції спільнот та індивідів, тим чи іншим способом інтерпретувати оточуючий світ і своє місце в ньому [11]. Тож, можемо сказати, що один з найважливіших актів самоусвідомлення є ідентифікація. Її проблема полягає в тому, як мислить, відчуває й діє людина в усіх формах своєї втіленої єдності зі своєю історією, культурою, духовністю, з позицій будь-якої форми свого буття.

За роздумами М. Козловця термін "ідентичність" помітно витіснив такі поняття, як "самосвідомість" та "самовизначення". Це може бути пов'язано насамперед з тим, що цей термін відображає ширший і глибший характер того як особистість позиціонує себе в оточуючому світі, він пов'язаний як з об'єктивною, так і суб'єктивною оцінкою [1].

Отже, згадки про феномен екологічної ідентичності досить часто описується в англійській літературі. За поглядами С. Клейтон екологічна ідентичність має бути розглянута як результат осмислення суб'єктом свого взаємозв'язку з природним світом. Продовжуючи думку Клейтон, можемо сказати, що особистість може розвивати та поєднувати в собі "інвайроментальну" ідентичність, тобто відчуття зв'язку з деякою частиною нелюдського природного оточення, яке впливає на способи нашого сприйняття і поведінки по відношенню до світу; переконання в тому, що навколишнє середовище важливо для нас і є важливою частиною того, хто ми є" [15].

Проводячи аналіз сутнісного наповнення феномену екологічної ідентичності можемо побачити, що найбільш близькими категоріями до феномені ідентичності з природою можна вважати екологічну свідомість, екологічне мислення, екологічну культуру, екологічний світогляд та екологічне бачення. Якщо розглядати екологічну свідомість, то можемо зазначити, що його визначають як глибинне, доведене до автоматизму розуміння нерозривного зв'язку особистості з Природою, добробут людей, який залежить від цілісності та порівнянної сталості їхнього середовища, в якому вони проживають. У більш широкому значенні екологічна свідомість зазначається як один з вищих рівнів усвідомлення людиною свого місця та значення в еволюції навіть у зв'язку з стрімким розвитком технологій [9].

З усвідомлення ціннісного значення екологічних проблем починається формування екологічної культури. Тоді можемо казати, що екологічній свідомості властива динамічний соціокультурний характер, що стверджується разом з досвідом людини та опановується тільки індивідуально. Ця свідомість відображує навколишнє середовище та може трансформуватися час від часу при взаємодії індивідів у процесі життєдіяльності. Всі ці факти свідчать про те, що екологічна свідомість може виступати як передумова до важливих змін у взаємодії людини та природи [2].

Особистість може ідентифікувати себе із компонентами навколишнього природного середовища, сприймаючи їх та вибудовуючи з ними відповідні відносини. З іншого боку можемо казати про ідентифікацію з людством як соціальним утворенням, що має перевагу над нелюдськими елементами природи. Тому тут важливо зазначити, що значний вплив має культура, суспільство, просторово-часові рамки, в яких формується та розвивається особистість [8]. Окрім того, розуміння себе в природньому середовищі не може відокремлюватися від того значення, яке саме суспільство вкладає в природу взагалі та проблеми навколишнього природнього середовища, що може змінюватися в залежності від світогляду, культури та релігії [7].

Дотримання відповідних соціально-екологічних норм допомагає актуалізуватися екологічній ідентичності. Так ми можемо стверджувати, що подібно соціальним ідентичностям, які формуються при взаємодії із соціальними групами і основними агентами ідентичності, екологічна ідентичність активізується в результаті взаємодії з людьми, які вже мають екологічну ідентичність. Наприклад, С. Завестоцький зазначав у своїх роботах, що «ідентичності мають тенденцію посилюватися та зростати особливо в результаті спілкування з тими, хто є їх носіями» [25]. Крім того, важливо зауважити, що одним з основних способів формування екологічної ідентичності можна назвати зайнятість у тій сфері, де екологічна ідентичність потребуються. Колеги, які працюють разом і постійно спілкуються посилюють та розвивають один у одного почуття екологічної ідентичності [6].

Одним з необхідним елементом процесу формування екологічної ідентичності є екологічна обізнаність та освіченість в галузі екологічних наук, а також уявлення про те як функціонує екосистема. На думку дослідника М. Томашова, екологічна грамотність доповнює екологічну ідентичність, а їхнє поєднання спонукає до надбання знань про природне середовище [4]. Отже, на основі цієї інформації можемо зауважити, що будь-яка особистість, яка так чи інакше пов'язана з довкіллям напряду буде володіти вираженою екологічною ідентичністю [12].

Тож, підсумовуючи все вище зазначене можемо сказати, що аналіз концепції ідентичності та її взаємозв'язку з природним середовищем виявив те, що екологічна ідентичність стає собою суттєвий аспект самоусвідомлення особистості. Формування цієї ідентичності відбувається шляхом взаємодії з природним середовищем та соціальним контекстом, де культура, суспільство та світогляд виконують значущу роль.

Екологічна ідентичність тісно пов'язана з такими поняттями, як екологічна свідомість, мислення та культура, і може бути активізована через дотримання відповідних соціально-екологічних норм та професійної діяльності. Освіта та екологічна обізнаність є ключовими компонентами

формування цієї ідентичності, сприяючи розвитку більш глибокого розуміння взаємозв'язку людини з природою. Таким чином, екологічна ідентичність може суттєво впливати на суб'єктивне благополуччя особистості та її ставлення до довкілля, що підкреслює її важливість у контексті сучасних екологічних проблем.

Висновок до розділу I

Отже, узагальнюючи весь викладений матеріал можемо виокремити наступні основні моменти:

1. суб'єктивне благополуччя є багатовимірним феноменом, що включає когнітивну оцінку власного життя, емоційний фон та рівень задоволеності життям. Основними детермінантами суб'єктивного благополуччя виступають особистісні, соціальні та екологічні чинники, серед яких особливе місце займає взаємодія людини з природою та домашніми тваринами.

2. ставлення до домашніх тварин має значний вплив на психологічне благополуччя людини. Дослідження показують, що власники тварин частіше демонструють вищий рівень емоційної стабільності, соціальної підтримки та знижений рівень стресу. Взаємодія з улюбленцями сприяє зростанню позитивних емоцій, підвищенню рівня окситоцину, а також може слугувати механізмом емоційної регуляції.

3. ідентифікація з природою є ще одним важливим фактором, що сприяє суб'єктивному благополуччю. Люди, які відчувають сильний зв'язок із природою, мають вищий рівень життєвої задоволеності, демонструють екологічну свідомість і соціальну відповідальність. Формування екологічної ідентичності відбувається під впливом соціальних норм, професійної діяльності та особистісних переконань.

Таким чином, взаємозв'язок між суб'єктивним благополуччям, ставленням до домашніх тварин та ідентифікацією з природою є багатограним. Вивчення цих аспектів дозволяє краще зрозуміти механізми впливу природного середовища та тварин на психологічне благополуччя

особистості, що може мати значний практичний потенціал для розробки інтервенцій, спрямованих на покращення якості життя та психічного здоров'я людини.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ СТАВЛЕННЯ ДО ДОМАШНІХ ТВАРИН, СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЮ З ПРИРОДОЮ

2.1. Мета та завдання дослідження

Метою нашого дослідження є вивчення зв'язку між ставленням до домашніх тварин, суб'єктивним благополуччям та ідентифікацією з природою.

Завдання емпіричного дослідження:

1. Вивчити зв'язки між показниками: суб'єктивне благополуччя, ставлення до тварин та пов'язаність з природою.
2. Провести порівняльний аналіз показників ставлення до домашніх тварин та пов'язаності з природою в трьох досліджуваних групах.
3. Провести порівняльний аналіз показників суб'єктивного благополуччя в трьох досліджуваних групах.

Гіпотези дослідження:

Ми припускаємо, що ставлення до домашніх тварин та пов'язаності з природою мають позитивний зв'язок із суб'єктивним благополуччям. Також передбачається, що ставлення до тварин виступає медіатором, який опосередковує зв'язок між суб'єктивним благополуччям та ідентифікацією з природою.

2.2 Опис вибірки та процедури дослідження

До вибірки увійшли 60 осіб, віком від 19 до 25 років, серед яких 29 жінок та 31 чоловік. Серед респондентів були особи, які мають домашніх тварин, досліджувані, в яких були улюбленці, але зараз немає та ті хто взагалі не мав домашніх тварин, що дозволило вивчити особливості ставлення до улюбленців у різних групах.

В групі респондентів, які ніколи не мали домашніх тварин, входять 5 жінок та 15 чоловіків. 16 жінок та 4 чоловіка увійшли до групи досліджуваних, в яких є улюбленці та 8 жінок та 12 чоловіків, в яких колись були домашні тварини.

Опитування проводилося онлайн з використанням Google-форми. Перш ніж брати участь в дослідженні, всі респонденти дали інформовану згоду на участь та обробку отриманих даних.

2.3. Методи дослідження

Для реалізації емпіричних завдань було обрано наступні інструменти вимірювання:

1. Шкала Дінера «Задоволеність життям».

Шкала, яка налічує п'ять тверджень, ступень згоди з якими досліджувані оцінює за 7-бальною шкалою, від 1 до 7.

2. Шкала позитивних і негативних переживань (SPANE).

Шкала позитивних та негативних переживань (SPANE), яка була адаптована та валідизована В. О. Олефіром, К. О. Малофейкіною [1]. Шкала включає шість негативних переживань (SPANE-N) і шість позитивних (SPANE-P), що вимірюють три загальні та три специфічні емоції. Для оцінки в опитувальнику використовується п'ятибальна шкала Лайкерта від 1 до 5.

3. Лексингтонська шкала прив'язаності до домашніх тварин (LAPS, Johnson, Garrity, Stallones, 1992).

Лексингтонська шкала прив'язаності до домашніх тварин включає 3 субшкали. В нашому дослідженні ми використали тільки 2: «Загальна прив'язаність» та «Заміна людей». Перша субшкала налічує 11 тверджень, в другій – 7. Загалом 18 тверджень, які досліджувані повинні були оцінити за шкалою від 0 («повністю не згоден (а)») до 3 («повністю згоден (а)»).

4. Графічна шкала «Включення природи в «Я»» У. Шульца.

Графічна шкала налічує 7 зображень, які відображають ступінь включення особистістю природи у власне «Я».

5. «Шкала пов'язаності з природою»

Обрані шкали налічують 14 тверджень (8 в шкалі «Ідентифікація з природою» та 6 за шкалою «Досвід взаємодії з природою»). Для їх оцінки в

опитувальнику використовується п'ятибальна шкала Лайкерта від 1 («дуже рідко або ніколи») до 5 («дуже часто або постійно»).

Текст методик наданий у додатку А.

Методи статистичного аналізу:

Аналіз результатів проводився за допомогою методів статистичної обробки, яка проводилась завдяки програмного пакету JASP.

Кореляційний аналіз проводився за допомогою непараметричного методу - коефіцієнта кореляції Спірмена, для порівняльного аналізу був використаний ANOVA, регресійний аналіз за допомогою лінійної регресії та була розрахована медіація.

2.4. Результати емпіричного дослідження

Був проведений аналіз всіх показників отриманих в трьох досліджуваних групах. Результати аналізу представлені в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Назва шкали	Середнє (M)	Ст. відхилення (SD)	Асиметрія	Екссес	Шاپіро-Уїлк (W)	Показник P
Негативні переживання	15,15	3,89	0,23	1,92	0,96	0,03
Позитивні переживання	21,12	4,28	-0,23	-0,25	0,98	0,45
Задоволеність життям	4,16	1,1	-0,04	0,13	0,98	0,48
Заміна людей	10,98	5,92	-0,27	-0,84	0,96	0,03
Загальна прив'язаність до тварин	19,6	9,29	-0,54	-0,63	0,94	0,003
Досвід взаємодії з природою	20,45	4,65	-0,32	-0,84	0,96	0,04
Ідентифікація з природою	27,22	5,27	-0,06	0,11	0,98	0,52
Шульц	4,42	1,51	-0,32	-0,43	0,94	0,01

Результати за шкалою «Негативні переживання» мають середнє значення - 15,15 зі стандартним відхиленням - 3,89, тобто рівень вираженості негативних емоційних станів серед респондентів є помірним. Асиметрія становить 0,23, що є практично незначною і свідчить про наближення до симетричного розподілу. Показник екссесу – 1,92, дещо підвищений. Це може

вказувати на концентрацію значень навколо середнього. Проте, згідно з критерієм Шапіро–Уїлка ($W = 0,956$, $p = 0,03$), розподіл відрізняється від нормального.

Шкала «Позитивних переживань» має $M = 21,12$, $SD = 4,28$. Показники асиметрії дорівнює $-0,23$ і ексцесу $-0,25$, які близькі до нуля, що свідчить про відповідність нормальному розподілу. Цей висновок також підтверджується результатом тесту Шапіро–Уїлка ($W = 0,98$, $p = 0,45$).

Середнє значення за шкалою «Задоволеність життям» було склав $M = 4,16$, $SD = 1,1$. Розкид даних рівномірний і не має значних відхилень. Значення асиметрії ($-0,05$) та ексцесу ($0,13$) та тест Шапіро–Уїлка ($W = 0,981$, $p = 0,476$) підтверджують це.

Шкала «Заміна людей» має середнє значення $M = 10,98$, $SD = 5,92$. Розподіл майже нормальний (асиметрія = $-0,267$; ексцес = $-0,84$), але тест Шапіро–Уїлка показав незначне відхилення ($W = 0,96$, $p = 0,03$).

За шкалою «Загальна прив'язаність до тварин» було зафіксовано $M = 19,6$, $SD = 9,3$, що свідчить про широкий діапазон ставлень до тварин серед респондентів. Розподіл є дещо асиметричним (асиметрія = $-0,54$) та має ексцес $-0,63$. Значення за тестом Шапіро–Уїлка ($W = 0,94$, $p = 0,003$) також свідчить про статистично значуще відхилення від норми.

Шкала «Досвід взаємодії з природою» виявила середнє значення $M = 20,45$, $SD = 4,65$; результати вказують на достатньо високий рівень екологічної включеності у більшості респондентів. Асиметрія дорівнює $-0,32$, а ексцес $-0,84$, що вказує про незначне зміщення. Тест Шапіро–Уїлка показує граничне значення ($W = 0,96$, $p = 0,04$).

Показники за шкалою «Ідентифікація з природою» виявилися також досить високими: $M = 27,22$, $SD = 5,27$. Розподіл є близьким до нормального (асиметрія = $-0,06$; ексцес = $0,11$), що підтверджується значенням тесту Шапіро–Уїлка ($W = 0,98$, $p = 0,52$).

Результати за графічною шкалою Шульца мають середнє значення - 4,2 та стандартне відхилення – 1,51, з помірною асиметрією (-0.32) та граничним порушенням нормальності ($W = 0,94$, $p = 0,007$).

Отже, результати показали, що не всі досліджувані шкали мають нормальний розподіл. Шкали негативних переживань, заміни людських контактів тваринами, загальної прив'язаності до тварин, досвіду взаємодії з природою та графічна шкала Шульца виявили нормативно значущі порушення нормальності за критерієм Шапіро–Уїлка.

Крім того, аналіз асиметрії та ексцесу свідчить про різний розподіл шкал. У таких як шкала «Негативні переживання» має вищий ексцес, шкала «Загальна прив'язаність» має помітну асиметрію. На основі цього, в подальших розрахунках ми будемо використовувати непараметричні методи.

2.4.1. Результати кореляційного аналізу

Для виявлення взаємозв'язку між суб'єктивним благополуччям, ідентифікацією з природою та ставленням до тварин було проведений кореляційний аналіз за методом Спірмена. Результати представлені в Таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати кореляційного аналізу показників суб'єктивного благополуччя, ставлення до домашніх тварин та ідентифікація з природою

Назва шкали	Замін а людей	Загальна прив'язаність	Досвід взаємодії з природою	Ідентифікація з природою	Шульц	Негативні переживання	Позитивні переживання	Задоволеність життям
Заміна людей	-	-	-	-				
Загальна прив'язаність	0,87* **	-	-	-				
Досвід взаємодії з природою	0,23	0,32*	-	-				

Ідентифікація з природою	0,38*	0,5***	0,63**	-				
Шульц	0,33*	0,4*	0,69**	0,55***				
Негативні переживання	0,21	0,17	0,71	0,002	0,04			
Позитивні переживання	0,13	0,12	-0,03	0,15	0,14	-0,52***	-	
Задоволеність життям	0,3*	0,3*	0,096	0,25	0,05	-0,25	0,56***	

(Примітка: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$)

За результатами таблиці можемо побачити, що між досліджуваними змінами наявні статистично значущі зв'язки, далі пропонуємо розглянути більш детально кожен із них.

Були виявлені статистично значущі зв'язки між шкалою «Ідентифікація з природою» та двома шкалами, які відносяться до показників ставлення до домашніх тварин. Між показниками «Загальна прив'язаність» та «Ідентифікація з природою» існує статистично значущий зв'язок ($r = 0,5$, $p < 0,001$), що свідчить про те, що чим більше досліджуваний ототожнює себе з природою, тим більша є його емоційна залученість у взаємодію з тваринами. Тому можемо казати, що екологічна ідентичність може бути тісно пов'язана зі здатністю формувати емоційну взаємодію з тваринами.

Зв'язок між шкалами «Ідентифікація з природою» та «Заміна людей» ($r = 0,38$, $p < 0,01$) вказує на те, що респонденти, які схильні ідентифікувати себе з природним середовищем, частіше можуть компенсувати дефіцит міжособистісних контактів через взаємодію з домашніми улюбленцями. Можна сказати, що такий зв'язок природи та тварини виступає для цих людей як джерело емоційної підтримки та безпеки, особливо в умовах соціальної ізоляції.

Також спостерігається статистично значущий зв'язок між шкалою Шульца та показниками ставлення до тварин. Прямий зв'язок між шкалами

Шульца та «Загальна прив'язаність» ($r = 0,4$, $p < 0,05$), що вказує на те, що досліджувані, які мають меншу дистанцію з природою, мають вищу емоційну прив'язаність до улюбленців. На нашу думку, це може бути зумовлено тим, що домашніх тварин сприймають як невід'ємну частину природнього середовища.

Показники графічної шкали та «Заміна людей» мають прямий зв'язок ($r = 0,33$, $p < 0,05$), що вказує на те, що респонденти, які більш залучені до природи, частіше схильні сприймати домашніх тварин як заміну особистісних контактів. При такому зв'язку, особистість, яка має високий рівень інтеграції природи у власне «Я», тварини виступають джерелом емоційної підтримки та здатні компенсувати нестачу соціальної взаємодії.

Значущими також виявилися зв'язки між показниками задоволеності життям із ставленням до тварин. За таблицею з результатами можемо побачити, що значення за цими шкалами є однаковим ($r = 0,3$, $p < 0,05$). Ці результати можуть вказувати на компенсаторний характер емоційних зв'язків із тваринами, тобто наявність улюбленця чи позитивне ставлення до нього здатне підсилювати відчуття життєвої задоволеності.

Аналіз також показав прямий зв'язок між показниками шкал «Досвід взаємодії з природою» та «Загальна прив'язаність» ($r = 0,32$, $p < 0,05$), що вказує на те, що досліджувані, які мають більш досвід взаємодії з природою, демонструють вищу емоційну прив'язаність до улюбленців. Тому, можемо стверджувати, що при такому зв'язку практичний контакт з природним середовищем формує відкритість до взаємодії з тваринами та сприяє розвитку позитивного ставлення до улюбленців як до однієї з складових природнього світу.

Обговорення

На основі отриманих результатів кореляційного аналізу можемо зробити низку висновків щодо особливостей взаємозв'язку пов'язаності з природою, ставленням до тварин та показниками суб'єктивного благополуччя.

Зокрема, виявлений зв'язок між ідентифікацією з природою та прив'язаністю до тварин свідчить про те, що для осіб, які сприймають природу як частину власного «Я», тварини не є лише зовнішніми об'єктами — вони сприймаються як близькі, значущі істоти. Це може бути зумовлено сформованою міжвидовою емпатією та ціннісним включенням тварин у коло «своїх». Люди, які інтегрують природу у свою ідентичність, демонструють підвищену здатність формувати глибокі емоційні зв'язки з домашніми улюбленцями. Така форма ставлення нерідко набуває характеру особистісної значущості — тварини стають не лише джерелом турботи, а й об'єктом емоційної самореалізації.

Водночас встановлений зв'язок між ідентифікацією з природою та схильністю заміщувати людські стосунки спілкуванням із тваринами дозволяє припустити, що для частини респондентів саме тварини є джерелом стабільного емоційного контакту.

Результати аналізу також продемонстрували, що ступінь ідентифікації з природою пов'язаний з емоційною прив'язаністю до тварин. Це може свідчити про те, що ті, хто не відчуває межі між собою та природним середовищем, у більшій мірі схильні до формування позитивного ставлення до тварин як частини природного цілого. Уявлення про природу як продовження себе створює основу для глибшого прийняття тварин і формування емоційно значущих взаємодій з ними.

Крім того, встановлений зв'язок між емоційною близькістю до природи та схильністю сприймати тварин як заміну людським контактам ще раз підтверджує компенсаторний характер цих стосунків. У тих випадках, коли респондент не отримує достатнього рівня підтримки від соціального оточення, тварина здатна частково заповнювати цю потребу. Це не означає відмову від людської взаємодії, а радше демонструє розширення каналів емоційного включення, де тварини стають рівноправними учасниками соціального простору людини.

У контексті суб'єктивного благополуччя, встановлені зв'язки між ставленням до тварин і задоволеністю життям вказують на важливу роль тварин як джерела емоційної стабільності та позитивного афекту. Учасники дослідження, які мають позитивне ставлення до тварин або досвід їх утримання, частіше повідомляють про вищий рівень життєвої задоволеності.

Зв'язок між досвідом взаємодії з природою та прив'язаністю до тварин додатково підкріплює гіпотезу про те, що емоційна та поведінкова взаємодія з природним середовищем формує ґрунт для позитивного ставлення до живих істот загалом. Люди, які часто взаємодіють із природою — незалежно від того, чи це прогулянки, догляд за рослинами або перебування на відкритому повітрі — виявляють вищу відкритість до тварин та мають більшу схильність формувати емоційні зв'язки з ними.

У сукупності ці результати свідчать про те, що природа й тварини у сприйнятті людини не лише пов'язані між собою, а й інтегровані в систему особистісних переживань, емоційного самопочуття та соціальної адаптації.

2.4.2. Результати порівняльного аналізу

Щоб виявити відмінності між трьома досліджуваними групами було проведений дисперсійний аналіз для кожної шкали, а також важливо зазначити, що в розрахунках був врахований ще один додатковий фактор – стать респондентів, результати подані в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати дисперсійного аналізу суб'єктивного благополуччя між трьома групами

Суб'єктивне благополуччя		Сума квадратів	df	Середнє значення	F	p
Негативні переживання	Група	27,9	2	13,95	1,03	0,364
	Стать	50,467	1	50,47	3,73	0,06
	Група та стать	6,977	2	3,49	0,26	0,77
Позитивні переживання	Група	30,4	2	15,2	0,796	0,456
	Стать	0,77	1	0,77	0,04	0,84
	Група та стать	3,61	2	1,81	0,095	0,91
Задоволеність життям	Група	1,24	2	0,62	0,502	0,608
	Стать	0,13	1	0,13	0,108	0,744

	Група та стать	1,96	2	0,979	0,792	0,458
--	-------------------	------	---	-------	-------	-------

Аналізуючи отримані данні можемо побачити, що за шкалою «Негативні переживання» вплив групи не є статистично значущим ($F = 1,03$; $p = 0,364$), що вказує на те що, між різними групами не існує суттєво значущих відмінностей в рівні негативних емоцій. Тоді як показники за впливом статі наближується до статистичної значущості ($F = 3,73$; $p = 0,06$), що свідчить про тенденцію, за якою жінки можуть частіше відчувати негативні емоції в порівнянні з чоловіками.

Взаємодія групи та статі не є значущою ($F = 0,26$; $p = 0,77$), через що можемо зробити висновок, що ефект групової належності не змінюється в залежності від статі.

За шкалою «Позитивні переживання» не має значущого впливу група ($F = 0,796$; $p = 0,456$), стать ($F = 0,007$; $p = 0,984$), взаємодія ($F = 0,095$; $p = 0,91$). На нашу думку, це може свідчити про те, що однорідність позитивних емоцій не залежить від наявності домашнього улюбленця чи статі.

Результати за шкалою «Задоволеність життям» показали, що всі фактори не мають статистично значущого впливу: група ($F = 0,502$; $p = 0,608$), стать ($F = 0,108$; $p = 0,744$), взаємодія ($F = 0,792$; $p = 0,458$). Отже можемо стверджувати, що задоволеність життям не залежить ні від статі, ні від наявності чи відсутності домашньої тварини.

Найбільш помітним, але не дуже значимим, є ефект статі на рівень негативних переживань. Усі інші впливи на показники суб'єктивного благополуччя є статистично незначущими, що свідчить про відносну стабільність емоційного стану учасників незалежно від досліджуваних факторів.

Результати порівняльного аналізу представлені в таблиці 2.4.

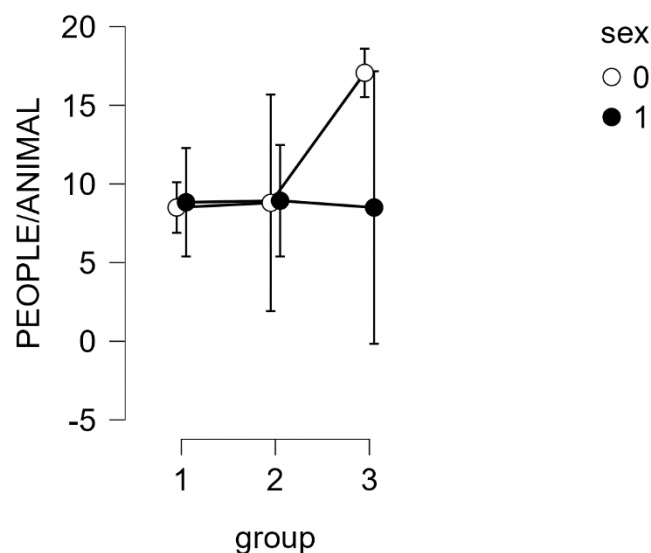
Таблиця 2.4

Результати дисперсійного аналізу ставлення до тварин між трьома групами

Ставлення до тварин		Сума квадратів	df	Середнє значення	F	p
Заміна людей	Група	27,9	2	13,95	1,03	0,364
	Стать	50,467	1	50,47	3,73	0,06
	Група та стать	6,977	2	3,49	0,26	0,77
Загальна прив'язаність	Група	30,4	2	15,2	0,796	0,456
	Стать	0,77	1	0,77	0,04	0,84
	Група та стать	3,61	2	1,81	0,095	0,91

На основі зведеної таблиці можемо побачити, що за шкалою «Заміна людей» вплив групи є статистично незначущим ($F = 1,03$; $p = 0,364$), тобто рівень уявлення про тварин як заміну людського спілкування не відрізняється між досліджуваними групами (див. рис. 1). Вплив статі близький до рівня значущості ($F = 3,73$; $p = 0,06$), що вказує на тенденцію, згідно з якою жінки більш схильні сприймати тварин як емоційну заміну людей. А взаємодія групи та статі не є значущою ($F = 0,26$; $p = 0,77$), отже, ефект групової належності не змінюється в залежності від статі.

За шкалою «Загальна прив'язаність» жоден з факторів не продемонстрував статистично значущого впливу: група ($F = 0,796$; $p = 0,456$), стать ($F = 0,04$; $p = 0,84$), взаємодія ($F = 0,095$; $p = 0,91$). Це свідчить про високу стабільність емоційної прив'язаності до тварин незалежно від досліджуваних факторів.

Примітка: 1- була домашня тварина, 2- не було, 3- є домашня тварина; 0 – жінки, 1 – чоловіки.

Рис. 2.1. Розподіл показників за шкалою «Заміна людей» за статтю та групою

Отже, можемо сказати, що найбільш помітним є вплив статі на показник «заміна людей». Тобто, жінки, які мають домашніх тварин мають тенденцію до заміщення міжособистісних стосунків через контакт із тваринами, порівняно з чоловіками, в яких цей показник залишається майже не змінним незалежно від наявності тварини.

Тому можемо стверджувати, що гендерні особливості значно впливають на ставлення до домашніх тварин.

Результати дисперсійного аналізу представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати дисперсійного аналізу ідентифікації з природою між трьома групами

Ідентифікація з природою		Сума квадратів	df	Середнє значення	F	p
Досвід взаємодії з природою	Група	27,9	2	13,95	1,03	0,364
	Стать	50,467	1	50,47	3,73	0,06
	Група та стать	6,977	2	3,49	0,26	0,77
Ідентифікація з природою	Група	30,4	2	15,2	0,796	0,456
	Стать	0,77	1	0,77	0,04	0,84
	Група та стать	3,61	2	1,81	0,095	0,91
Графічна шкала Шульца	Група	1,24	2	0,62	0,502	0,608
	Стать	0,13	1	0,13	0,108	0,744
	Група та стать	1,96	2	0,979	0,792	0,458

Результати аналізу шкали «Досвід взаємодії з природою» показали, що вплив групи є статистично незначущим: $F = 1,03$ при $p = 0,364$. Це свідчить про відсутність достовірної різниці в досвіді взаємодії з природою між учасниками різних груп. Водночас фактор статі продемонстрував тенденцію до значущості: $F = 3,73$ при $p = 0,06$. Хоча це значення не перевищує традиційно прийнятого рівня значущості ($p < 0,05$), воно свідчить про можливий вплив статі на досвід взаємодії з природою. Взаємодія між групою та статтю також не була значущою ($F = 0,26$; $p = 0,77$).

Аналіз змінної «Ідентифікація з природою» також не виявив значущих впливів. Фактор «група» мав значення $F = 0,796$ при $p = 0,456$, що не дозволяє стверджувати про достовірні відмінності між групами. Аналогічно, стать не впливає істотно на цей показник ($F = 0,04$; $p = 0,84$). Взаємодія між двома факторами виявилася повністю незначущою ($F = 0,095$; $p = 0,91$), що вказує на незалежність впливу групової належності та статі на ідентифікацію з природою.

Щодо результатів графічної шкали Шульца, фактор «група» також не показав значущого впливу ($F = 0,502$; $p = 0,608$). Аналогічно, фактор «стать» не був пов'язаний із суттєвими відмінностями у показниках шкали ($F = 0,108$; $p = 0,744$). Взаємодія між цими факторами залишилася статистично незначущою ($F = 0,792$; $p = 0,458$).

Обговорення

Проведений аналіз не виявив значущих відмінностей у рівні суб'єктивного благополуччя в незалежності від групової належності чи статі. Це означає, що загальне задоволення життям, відчуття щастя та внутрішнього комфорту не демонструє суттєвих змін серед досліджуваних категорій. Таким чином, можна припустити, що суб'єктивне благополуччя як відносно стабільна характеристика особистості менш чутлива до впливу таких факторів як ідентифікація з природою та ставлення до тварин. Також можливим поясненням є наявність впливу інших змінних, наприклад, соціальних, економічних або особистісних, які мають вагоміший вплив на суб'єктивне благополуччя, ніж стать або участь у певній групі.

Також не було виявлено відмінностей у ставленні до тварин за шкалами «Заміна людей» та «Загальна прив'язаність» між показниками різних груп. Це вказує на те, що рівень залученості у взаємодії з тваринами не залежить від належності від певної досліджуваної групи.

Поряд з цим, варто зазначити, що за шкалою «Заміна людей» було виявлено, що жінкам більш притаманна компенсація соціальних потреб

через контакт з тваринами. Отже, може сказати, що частково стать впливає на ставлення до домашніх тварин.

Результати показали відсутність значущих відмінностей в показниках пов'язаності з природою серед досліджуваних груп та статі. Це вказує на те, що обрані характеристики є досить стабільними та не залежать від наявності домашньої тварини, а також незалежно від статі.

Крім цього варто зазначити, що відсутня взаємодія між групою та статтю, що свідчить про незалежність впливу цих чинників один на одного. Тобто, можемо казати про стале сприйняття природи та пов'язаних з нею установок серед респондентів різних груп.

Можемо припустити, що ідентифікація з природою та досвід взаємодії з природним середовищем формується під впливом інших чинників, які не були розглянуті в нашому дослідженні, наприклад, таких як життєвий досвід, виховання, цінності, тощо.

2.4.3. Результати регресійного аналізу

Також додатково був проведений множинний регресійний аналіз щодо предикторів для двох змінних: «Загальна прив'язаність» та «Заміна людей». Результати аналізу представлені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Результати множинного регресійного аналізу

Модель	Змінні у моделі	R	R ²	Скориг. R ²	F	p
M ₀	Константа	0				
M ₁	Загальна прив'язаність	0,36	0,13	0,11	8,43	0,005

Отже, на основі регресійного аналізу можемо побачити, що модель, яка включає змінну «Загальна прив'язаність» (M₁) є статистично значущою (F = 8,43, p = 0,005) та розкриває близько 11,2% варіації рівня задоволеності життям (скориговане R² = 0,11). Це вказує про те, що чим вищий рівень емоційної прив'язаності до тварин, тим більш позитивним є суб'єктивне сприйняття власного життя.

Варто зазначити, що змінна «Заміна людей» не показала статистично значущих результатів, тому вона не була занесена в фінальну модель. На основі цього, можемо стверджувати, що сприйняття улюбленців як заміна людського спілкування на є визначним чинником у формуванні суб'єктивного благополуччя.

Таким чином, отримані показники дають підстави припустити, що загальна прив'язаність може мати позитивний вплив на відчуття задоволеності життям. Розглянемо результати в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Коефіцієнти регресійної моделі M_1

Змінна	Нестандартизований коеф. (B)	Стандартна помилка	Стандартиз. коеф. (β)	t	p
Константа	3,33	0,31	-	10,62	<0,001
Загальна прив'язаність до тварин	0,04	0,01	0,36	2,9	0,005

За таблицею можемо побачити коефіцієнти регресійного рівняння для моделі M_1 , де стандартизований бета-коефіцієнт для змінної «Загальна прив'язаність до тварин» становить 0,36, що свідчить про помірну силу зв'язку. Нестандартизований коефіцієнт ($B = 0,04$) вказує на те, що кожне зростання на один бал за шкалою прив'язаності до тварин пов'язане зі зростанням показника задоволеності життям, за інших незмінних умов. Статистична значущість цього коефіцієнта ($p = 0,005$) підтверджує вагомість впливу.

На основі цього можемо казати, що загальна прив'язаність до тварин є статистично значущим предиктором задоволеності життям. Для підтвердження цього висновку нами також була проведена медіація, результати які представлені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Показники медіаційного аналізу

Шлях медіації	Оцінка ефекту	Стандартна помилка	z-значення	p-рівень	95% довірчий інтервал
IDWN → GENERAL ATT → DINER	0,03	0,01	1,96	0,05	[-0,00003; 0,054]

Примітка: IDWN – ідентифікація з природою; GENERAL ATT – загальна прив’язаність; DINER – задоволеність життям.

Результати показали наявність непрямого ефекту, який знаходиться на межі статистичної значущості ($p = 0,05$). Це свідчить про те, що в нас є підстави стверджувати про опосередкований вплив ідентифікації з природою на задоволеність життям через загальну прив’язаність до тварин. Тобто, можемо казати, що досліджувані, які більше ідентифікують себе з природою мають схильність формувати більш емоційно насичені стосунки зі своїми улюбленцями. Ця прив’язаність, в свою чергу, пов’язана з підвищенням задоволеності життям.

Також варто зауважити, що оцінка ефекту становить 0,03, що свідчить про помірну силу опосередкування, але при цьому довірчий інтервал [-0,00003; 0,054] включає значення, яке є близьким до нуля. Це вказує на те, що хоча вплив не є дуже сильним, проте має значення в нашому дослідженні.

Отже, можемо сказати, що прив’язаність до тварин є важливою складовою у зв’язку між ідентифікацією з природою та задоволеністю життям.

Для кращого розуміння взаємозв’язків між змінними нижче представлений рисунок 2.2.

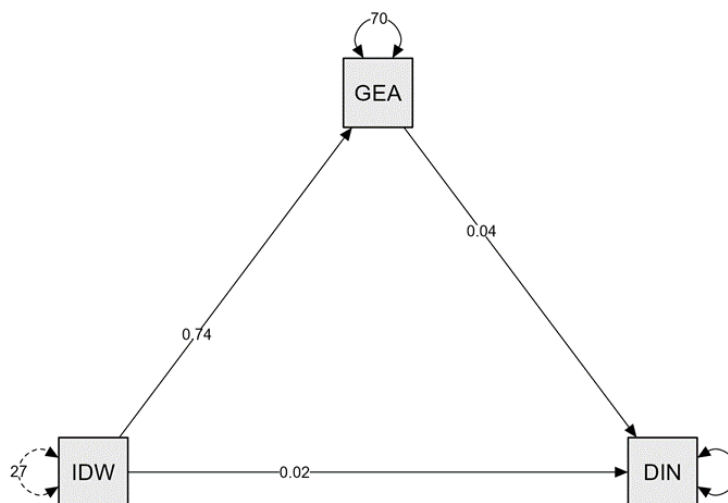

Рис. 2.2. Модель медіаційного впливу «Загальної прив'язаності» на зв'язок між «Ідентифікацією з природою» та «Задоволенням життям».

Висновок до розділу II

Провівши емпіричне дослідження можна зробити наступні висновки:

Було виявлено ряд статистично значущих зв'язків між компонентом суб'єктивного благополуччя та показниками ставлення до домашніх тварин та пов'язаністю з природою. Що вказує на те, що досліджувані, які мають позитивне ставлення до домашніх улюбленців, відчують глибший зв'язок з природою, а також частіше демонструють вищий рівень задоволеності життям. Це свідчить про те, що ставлення до тварин та зв'язок з природою можуть виступати як ресурси підтримки суб'єктивного благополуччя.

Дисперсійний аналіз не виявив статистично значущих відмінностей між досліджуваними групами. Крім того, варто зазначити, що відсутність взаємодії між факторами статі та групи вказує на однорідність у ставленні до домашніх улюбленців та природою. Проте, потрібно наголосити, що було виявлено, що для жінок емоційний зв'язок з домашніми тваринами частіше використовується як заміна особистісних взаємодій, ніж для чоловіків.

Також, варто зауважити, що було виявлено, що загальна прив'язаність до тварин є предиктором для задоволеності життям та виступає медіатором між ідентифікацією з природою та задоволеністю життям. Не зважаючи на те, що опосередкований ефект не є сильним, він відповідає нашим теоретичним

очікуванням. Це вказує на те, що домашній улюбленець може виступати в ролі посередника у формуванні емоційної залученості із природнім середовищем.

Отже, можемо казати про те, що наша гіпотеза частково підтвердилась, тобто ставлення до домашніх тварин та ідентифікація з природою дійсно мають позитивний зв'язок із одним з показників суб'єктивного благополуччя – задоволеність життям. А також загальна прив'язаність до домашніх тварин виступає предиктором та медіатором між ідентифікацією з природою та задоволеністю життям.

ВИСНОВКИ

1. Суб'єктивне благополуччя охоплює як когнітивну так і емоційну складові. Воно включає в себе позитивні або негативні емоції, рівень задоволеності життям, а також відчуття особистісного розвитку та гармонії. Ставлення до тварин також є важливою складовою, яка має значний вплив на психологічне благополуччя. В поняття «пов'язаність з природою» включає в себе емоційне включення особистості у природне середовище, відчуття єдності з природою та інтеграція природи у структуру «Я». Ці конструкти мають теоретичне підґрунтя у гуманістичній парадигмі, яка розглядають людину як невід'ємну частину навколишнього середовища, здатну отримувати психологічну користь від взаємодії з природним світом.

2. Підтверджено статистично значущий зв'язок між суб'єктивним благополуччям та ставленням до тварин, але важливо зазначити, що наявність улюбленця впливає лише на задоволеність життям, що вказує на те, що респонденти, які демонструють турботливе, емпатійне ставлення до тварин, частіше характеризуються високим рівнем життєвої задоволеності, емоційною стабільністю.

3. Гіпотеза щодо зв'язків пов'язаності з природою та суб'єктивним благополуччям не підтверджено, що вказує на те, що відчуття єдності з природою само по собі не є достатнім чинником для підвищення рівня суб'єктивного благополуччя, або ж цей зв'язок може опосередковуватись іншими змінними — наприклад, стилем життя, рівнем стресу чи особистісними характеристиками респондентів.

4. Значущим предиктором задоволеності життям є загальна прив'язаність до тварин, що свідчить про те, що емоційний зв'язок з тваринами може виконувати роль ресурсу психологічного благополуччя та сприяти підвищенню суб'єктивного благополуччя людини. Окрім цього, варто зазначити, що загальна прив'язаність до домашніх улюбленців також виступає медіатором між суб'єктивним благополуччям та ідентифікацією з природою,

що свідчить про те, що емоційна залученість у стосунки з тваринами сприяє більш глибокому зв'язку людини з природою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар Т.І. Ідентичність, національна ідентичність і якість освіти: ідеї М.А. Козловця. Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць / за заг.ред. О.Г. Шостак. – К.: Талком, 2020. 126-131 с.
2. Гуляс І. А. Суб'єктивне благополуччя: аспекти досліджень. Редакційна колегія. 2017. 50 с.
3. Дідков О. Формування екологічної свідомості та культури засобами освіти та виховання особистості. Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць. К., 2012. Вип. № 63. 472 с.
4. Еколого- психологічні детермінанти суб'єктивного благополуччя особистості: монографія / Ю. М. Швалб, О. Л. Вернік, О. О. Вовчик- Блакитна, Т. М. Кирпенко, О. В. Павленко, О. В. Рудоміно- Дусятська; за ред. Ю. М. Швалба. Київ – Львів, 2021. 234 с.
5. Каргіна Н. В. Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості: дис. ...канд. психол. наук: 19.00.01. Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2018. 270 с.
6. Козаченко Т. П., Улицький О. А. Концепт екологічної ідентичності публічного службовця: наук.-практ. журн. №17, верес. 2022. 85–90 с.
7. Кряж І.В. Особливості екологічної ідентичності та екологічних установок вегетаріанців. Психологія і особистість. №2 (8). Ч.1. 2015. 112—125 с.
8. Кряж І.В., Конєва К.М. Соціально-екологічні установки та екологічна ідентичність як предиктори заперечення кліматичних змін. Сучасні проблеми екологічної психології: соціальні та особистісні ресурси створення благополучного локального середовища: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (15 травня 2020 року, он-лайн) / за ред. Кряж Ю.М. Швалба. – Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2020. 62-64 с.

9. Курова А. В. Задоволеність життям та суб'єктивне благополуччя особистості. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Психологія*. 2015. №2. 98–104 с.
10. Мусієнко М. М., Серебряков В. В., Брайон О. В. Екологія: тлумачний словник. Київ: Либідь, 2004. 376 с.
11. Нагорна Л. Регіональна ідентичність: український контекст: монографія. Київ: ІППЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. 405 с
12. Пруцакова О.Л. Сутність та види екологічної компетентності особистості: збірка наук. праць. Київ: Лаура, 2005. Вип. № 8. С. 16 -19.
13. Савченко, О. В., Калюк, О. О. Структура суб'єктивного благополуччя студентів: Організаційна психологія. Економічна психологія. 2021. №4. 61–67 с.
14. Amiot C., Gagné C., Bastian B. Exploring the role of our contacts with pets in broadening concerns for animals, nature, and fellow humans: a representative study. *Sci Rep*. 2023. Т. 13.
15. Clayton S. Environmental identity: A conceptual and an operational definition/ in eds. S. Clayton, S. Opatow. Cambridge, MA: MIT Press, 2003. 45-65 p.
16. Demchenko I. S. Institutional capacity to protect against infectious diseases in Ukraine. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2020. Т. 1. Р. 196–205.
17. Diener, E. Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55, 2000. 34–43 p.
18. Friedmann E., Son H. The human-companion animal bond: How humans benefit. *Veterinary Clinics: Small Animal Practice*, 39(2), 2009. 293–308 p.
19. Friends with benefits: On the positive consequences of pet ownership. *Journal of pet ownership on some aspects of human health and behavior/ McConnell A. R., Brown C. M., Shoda T. M., Stayton L. E., Martin C. E. Journal Personality and Social Psychology*, 101(6), 2011. 1239–1252 p.

20. Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: The possible role of oxytocin / Beetz A., Uvnäs-Moberg K., Julius H., Kotrschal K. *Frontiers in Psychology*, 3, 2012. 234 p.
21. Ross M., Eyman A., Kishchuk N. Determinants of subjective well-being. *Relative deprivation and social comparison*. Psychology Press, 2014. 79-93 p.
22. Serpell, J. A. Beneficial effects of the Royal Society of Medicine, 84(12), 1991. 717–720 p.
23. Thomashow M. *Ecological identity: Becoming a reflective environmentalist*. Cambridge: MIT Press, 1996
24. Wells D. L. The effects of animals on human health and well-being: *Journal of Social Issues*, 65(3), 2009. 523–538 p.
25. Zavestoski S. Constructing and maintaining ecological identities: The strategies of deep ecologists/ in eds. S. Clayton, S. Opatow. *Identity and the Natural Environment: The Psychological Significance of Nature*. Cambridge: MIT Press, 2003. 297—316 p.

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі досліджено проблему впливу ставлення до домашніх тварин та пов'язаності з природою на суб'єктивне благополуччя. За результатами емпіричного дослідження встановлено, що між ставленням до тварин та суб'єктивним благополуччям існує позитивний зв'язок, однак наявність домашнього улюбленця сама по собі впливає лише на задоволеність життям. Це свідчить про те, що респонденти з турботливим ставленням до тварин мають вищий рівень життєвої задоволеності та емоційної стабільності.

Водночас зв'язок між пов'язаністю з природою та суб'єктивним благополуччям не було підтверджено. Це може свідчити, що відчуття єдності з природою саме по собі не є достатнім чинником для підвищення рівня благополуччя, або ж цей зв'язок може опосередковуватися іншими змінними, такими як рівень стресу, стиль життя чи особистісні характеристики.

Встановлено, що загальна прив'язаність до домашніх тварин є предиктором задоволеності життям. Крім того, вона виступає медіатором між ідентифікацією з природою та суб'єктивним благополуччям, що підкреслює важливу роль емоційного зв'язку з тваринами у формуванні більш глибокого особистісного зв'язку з природою.

Ключові слова: суб'єктивне благополуччя, домашні тварини, емоційна прив'язаність, пов'язаність з природою, молодь.

Abstract

The qualification work investigates the problem of the impact of attitudes towards pets and connection with nature on subjective well-being. The empirical study found that there is a positive relationship between attitudes towards animals and subjective well-being, but having a pet alone only affects life satisfaction. This suggests that respondents with a caring attitude towards animals have a higher level of life satisfaction and emotional stability.

At the same time, the relationship between connection to nature and subjective well-being was not confirmed. This may indicate that a sense of oneness with nature is not a sufficient factor in itself to increase well-being, or that this relationship may be mediated by other variables, such as stress levels, lifestyle, or personal characteristics.

It has been found that general attachment to pets is a predictor of life satisfaction. In addition, it mediates between identification with nature and subjective well-being, which emphasises the important role of emotional connection with animals in forming a deeper personal connection with nature.

Key words: subjective well-being, pets, emotional attachment, connection with nature, youth.